

СТАНОВИЩЕ

По конкурса за заемане на академичната длъжност *професор*
Професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Български език“, за
нуждите на
Секцията за история на българския език, обявен в ДВ бр. 93 от 22.11.2022 г.

Кандидат: Явор Ивов Милтенов, доц. д-р в Секцията за история на българския език на
Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

Рецензент: Елка Петрова Мирчева, проф. д-р в Секцията за история на българския език
на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

Единствен кандидат в обявената процедура е доц. д-р Явор Милтенов. От началото на научната си кариера до днес той е автор на 3 монографични труда, 69 студии и статии, 13 рецензии и отзиви. Справката за забелязаните цитирания съдържа внушителния брой от 379 посочки. Участвал е с доклади в 50 научни форума у нас и в чужбина.

През 2014 г. доц. Милтенов печели конкурс за академичната длъжност *доцент*, в който се хабилитира с изследването „Златоструй: старобългарски хомилетичен свод, създаден по инициатива на българския цар Симеон. Текстологическо и извороведско изследване“. За настоящата процедура кандидатът представя нов монографичен труд – „Слова от колекцията Златоструй с неизвестен гръцки източник“ (2021), както 20 студии и статии и 7 рецензии и обзори. Във връзка с публикацията на посочения труд Милтенов получи наградата „Питагор“ за утвърден учен в областта на социалните и хуманитарните науки на Министерството на науката и образованието за 2022 г.

Представените данни за изпълнението на националните минимални изисквания за заемане длъжността *професор* сочи, че кандидатът се представя с научна продукция, с която ги надвишава почти двойно. Значителна част от публикациите са намерили място на страниците на индексирани и реферирани списания и поредици.

Милтенов активно се включва в изпълнението на научни проекти в Института за български език; Централна библиотека-БАН; проекти по ЕБР между БАН и Руската академия на науките, БАН и Румънската академия; СУ „Св. Климент Охридски“; Фонд научни изследвания; Австрийския фонд за наука (15 изтекли, 5 текущи, а на 5 е бил ръководител).

Още с дисертационния си труд „Диалозите на Псевдо-Кесарий в славянската ръкописна традиция“, Милтенов навлиза с летищ старт в палеославистиката. Интересът към създаденото в свързани с Преслав книжовни средища остава траен през следващите десетилетия, а по-нататъшните му занимания го насочват към *Златоструй*, на която тема досега е посветил значителен брой студии, статии и 2 монографични труда.

Преди да се насоча към хабилитационния труд, който без съмнение е от определящо значение за настоящата процедура, ми се иска да отбележа постоянно разрастващия се кръг от проблеми, към които изследователят насочва вниманието си. Сред тях, разбира се, на първо място трябва да бъдат изтъкнати статии, разглеждащи явно многоаспектната тема *Златоструй*, излизащи извън тематиката на хабилитационния труд (№№ 36, 37, 38, 50, 58), които представят непроучени досега антологии от този тип, поставят въпроса за отношението на *Златоструй* с други, възникнали в Преслав, подобни колекции, а анализът на Милтенов неизменно е привлечен от голямата и все още непроучена напълно тема за адаптацията на византийски модели в Средновековна България, което уверено извежда старобългарската преводна книжнина от позицията на просто подражателство и стриктно придържане към избрани образци и показва, че тя е резултат от мащабна предварително обмислена творческа дейност.

Натрупаният се с годините опит на Я. Милтенов в изследването на старата българска книжнина, както и убеждението във водещото място на лексикалния анализ в опитите за датировка, локализация и атрибуция на средновековните писмени паметници, дава основание на автора да постави отново като че ли решени въпроси – за лексикалните пластове в Зографското евангелие, за лексикалните успоредици в различни типове паметници, за употребата на рядка лексика (№№ 55, 64, 67). Тук непременно специално трябва да бъде открито студията за преславските лексикални маркери (№ 61), изследване, което заслужава висока оценка и което незабавно получи отзвук сред научната общност.

Така наречените класически старобългарски паметници предизвикват вниманието на изследователя с по-късните добавки в състава на ръкописите, с преминаването от глаголица към кирилица, със своите писачески грешки, с възможностите за локализацията им с помощта използването на нови технологии и с усилията на интердисциплинарни научни екипи (№№ 52, 59, 65, 66, 69).

Широкият поглед към средновековното българско книжовно наследство води Милтенов към наблюдения върху книжовните връзки между водещите центрове Атон и Синай, до осмисляне на проблемите и перспективите пред изучаването на оцелялото от старобългарското писмено наследство, до обобщения за мястото на преводната литература в контекста на духовното присъединяване към византийската общност (№№ 54, 57, 68).

Представеният хабилитационен труд „Слова от Златоструй с неизвестен гръцки източник“ е предхождан от поредица изследвания, които авторът започва преди няколко години. Той изгражда своя методика на изследване, която формира гъвкава рамка за осъществяване на доколко е възможно еднотипни изследвания. Този начин на представяне на конкретното проучване осигурява максимална прегледност и възможност за съпоставка. По категоричното мнение на автора всички разглеждани в книгата неидентифицирани текстове в *Златоструй* са добавени към изцяло преводната пълна версия на колекцията в ранен етап от развоя на старобългарската книжнина. Това насочва усилията му към търсене на паралели и многобройни сравнения с произведения на старобългарската книжнина на различни равнища.

Подробното представяне на 10-те самостоятелни дяла на труда е невъзможно да бъде направено в рамките на становище. По тази причина ще резюмирам общите си впечатления от монографията.

1. Изследването е добре структурирано и представлява сбор от 10 завършени самостоятелни труда – предходни проучвания, ръкописна традиция, текстологична история, езикова характеристика и т.н. Всяка самостоятелна част завършва с изводи, а в края ѝ е поместено издание на текста на съответното слово.
2. С този труд палеославистиката се обогатява със сведения за 7 слова, дело на св. Климент Охридски или на книжовници, които са негови следовници (№№ 1, 3, 4, 5, 6, 8, 10). Голяма част от тях са въведени в обращение в настоящата монография. Разработката на всеки от тези текстове сам за себе си представлява принос. Иска ми се да отбележа съществената промяна, която авторът прави с публикацията на версия на един познат в науката текст и да подчертая много различната представа, която запознатият с отдавна издадени в т. 1 на Събраните съчинения на Климент текст на *Слово за Света Троица, и за сътворението, и за съда* (№ 1) читател получава чрез труда на Я. Милтенов. Приветствам напълно подхода на автора, отхвърлянето съществуването на две версии на текста (това за съжаление не е единично явление на изданието на Климентовите събрани съчинения и подобна вариативност се приписва в редица случаи на очевидни случайни липси в изложението). Изборът за успоредно представяне на тази версия срещу версията от изданието от 1970 г. заслужава да бъде оценена по достойнство. Този подход за мен води до много плодотворни резултати, защото свежда до минимум субективизма при избора на основен текст и привеждането на множество знакови за текстовата традиция особености единствено като различия.
3. Я. Милтенов работи с десетки ръкописи. С голямата част от тях *de visu*. Всеки един от публикуваните текстове е придружен от максимално представителен брой различия, които са приведени под линия в непосредствена близост до основния текст, което улеснява осмислянето им.
4. В рецензираната монография е включено едно от откритията на Я. Милтенов – специфичната версия на едно от словата на Петър Черноризец в *Златоструй* (№ 2). Добавянето на тази преработка към единствените 2 известни преписа на текста на старобългарския книжовник разширява представата за книжовната дейност през Първото българско царство.
5. Специално ми се иска да открия 2 извънредно интересни разработки в монографичното изследване (слова №№ 9 и 10). Става дума за фрагменти с неидентифициран произход, които са включени в компилативни по характера си слова, които принадлежат към IV редакция на *Златоструй*. Въвеждането на тази редакция на колекцията в изследванията е заслуга на Я. Милтенов. Заедно с цялостния анализ на използваните фрагменти (единият е атрибутиран на Климент

Охридски или на Климентов последовател) положителна оценка заслужава начинът на публикация на текстовете.

6. Монографичното изследване завършва в интересни наблюдения, обединени под заглавие „Вместо заключение: още веднъж за някои характерни теми в слова и поучения, приписвани на св. Климент Охридски“. Тук читателят се среща с не особено чест метод на установяване на авторството на старобългарския книжовник. Авторовият стил Я. Милтенов търси не само в образността, топосите, структурата на словата, а най-вече в ясно проследимата циклична поява на теми, мотиви, препратки към библейски текстове. Атрибутираните в предходните страници текстове са разгледани през призмата на повтарящите се теми за: поробването от дявола; Второто пришествие; наставления към миряните как да постигнат спасение; изброяването на греховете; отричането на езическите практики; покаянието; проявите на милосърдие към гладните, жадните, бедните, болните. Авторът предлага множество убедителни сравнения с Климентови произведения, които подкрепят неговата теза за неговото авторство или за авторство на негов/и последовател/и. Особено внимание тук заслужават наблюденията за езиковите особености на тези текстове. Заедно с очакваните архаични особености, те показват и системно използване на типични за преславските текстове морфо-синтактични и особено лексикални черти. Това потвърждава заключенията на изследователите на езика Климентовите съчинения и изводите за присъствието в тях на изненадващи за мнозина учени източнобългарски особености. По мое мнение това означава, че Климентовите (или на Климентовите последователи) съчинения са запазени в редактиран в източнобългарски център/центрове вид. Един от примерите е навлизането на тези текстове в *Златоструя*.

Трудът на доц. д-р Явор Милтенов е нова крачка напред в същинското осмисляне и типологизация на едно от знаковите съчинения на Преславския книжовен център – първоначалния превод и по-нататъшната рецепция в старата славянска книжнина на колекцията от избрани слова на св. Йоан Златоуст, наречена *Златоструя*. Появата му предизвика оправдан интерес, като в кратко време получи и първите си положителни отзиви в авторитетни списания в областта на палеославистиката.

Цялостният преглед на научните разработки на доц. д-р Явор Милтенов, представени за участие в обявения конкурс за академичната длъжност *професор*, очертава последователната и приносна научна дейност на отлично подготвен изследовател с многостранни интереси, учен с оригинално евристично мислене, собствен оригинален подход, умение за навлизане в детайлен анализ, осмислянето на който последователно води до значими изводи.

В заключение ще повторя, че Явор Милтенов не само покрива, но и значително надхвърля поставените в ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, Правилника за

условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Българската академия на науките, на Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ изисквания заемане на академичната длъжност *професор*.

Като имам предвид всичко това предлагам почитаемото жури да присъди на доц. д-р Явор Ивов Милтенов академичната длъжност *професор*.

21.02.2023 г.

Изготвил становището:

(проф. д-р Елка Мирчева)